

Сећања једног глумца

Када прођу године и својом неприметном копреном покрију прошло, онда је тешко сетити се свега и оживети тачно догађаје, људе и збивања. Тешко је после толико година, ако се није водио дневник или какве белешке, реконструисати све што је било, а да много од тога није отишло заувек у таму заорава, скриво се за свагда од пера хроничара и историчара. Но, ипак нешто остаје. Остају слике, макар и појединачно, о ономе што је протекло, што је значило једну епоху, једну временску фазу генерације која је стварала и створила театар, живела за њега и дала за њега најлепше године свог ентузијазма и своје људске и уметничке вере.

Такви смо били ми. Прва генерација Позоришне академије, која је 1952. године покренула и изградила нови театар, нови стил и боју: ненадмашно Београдско драмско позориште.

Пре свега били смо прва генерација Позоришне академије која је дуго сањала и чекала да закорачи у театар, и када смо се окупили у Београдском драмском позоришту, свако од нас је имао снаге за тројицу и вољу да створимо нешто ново и дотад непостојеће у позоришном животу Београда, па и наше земље. Ко смо ми? Пре свега то су редитељи: Соја Јовановић, Предраг Динуловић и Миња Дедић. Затим ми, прва глумачка генерација Позоришне академије: Оливера Марковић, Олгица Станисављевић, Властимир Ђуза Стојиљковић, Раде Марковић (који није студирао Академију, али је по својим схватањима припадао нама), Љуба Тадић, Предраг Лаковић, Миодраг Поповић, Михаило Викторовић, Душан Јакшић, касније и Љубиша Бачић и неколико старијих глумаца који су имали исте жеље и стремљења у погледу стварања једног новог театарског стила као ми а то су били: Олга Ивановић, Љиљана Крстић, Тања Лукјанова, Ксенија Јовановић, Сима Јанићијевић, Никола Милић, Бранко Ђорђевић Драда... Било је ту још нечег. За нас је тада постојао само театар и скоро ништа више. Није било телевизије, естраде, и свега што данас глумца одвлачи од позорнице, од позоришне куће. Ако је било рада ван позоришта он је увек био у другом плану и никада није био главна преокупација глумчевих напора и пожртвовања.

Театар је у правом смислу речи био наш дом у коме смо живели и за кога смо живели. Чак и кад нисмо имали пробе или представе долазили смо свакодневно у театар и по два пута дневно, гледали представе десетинама пута ако у њима нисмо играли, гутали сваку реч старијих колега и знали читаве комаде напамет. И то не само текст него и гест и покрет и импровизацију. Београдско драмско позориште се определило за модерну драматургију, јер је овом младом ансамблу, жељном нових и смелих продора на челу са инвентивним и даровитим редитељима нова драматургија изванредно одговарала. Раскинувши са старим начином глуме, заборавивши на ма какав патос, служећи се непосредном, обичном и природном глумом, ова генерација је била изванредан материјал за редитеље типа: Соје Јовановић, Предрага Динуловић а и Миње Дедића да модерним, савременим и револуционарним режијама створе најбогатије жариште

позоришних струјања у Београду тог времена. Узлетевши тако током година до највиших и вртоглавих домета позоришне уметности Београдско драмско позориште је из одређених уметничких па и кадровских, али свакако законитих разлога доспело у кризу негде око 1958. године. Неком или некима се погрешно учинило да би можда излаз из кризе био у простом фузионисању Београдског драмског позоришта и Београдске комедије, али се показало да то, не само да није оздравило ситуацију ни у једном од два кризна театра, већ је створило нови, хетероген, конфузан и уметнички потпуно дезоријентисан. Од 1960. године почиње осипање ансамбла.

Скоро сви значајнији уметници, већ прерасли у глумце средњих година, напуштају театар и одлазе у друге београдске ансамбле тешка срца, у немогућности да се уклопе у рад и стил новонасталог хибрид-театра какав је био Савремено позориште. По сили инерције још једно време траје дух и елан бившег драмског позоришта и добре представе (чак и велике) се још јављају и одржавају донекле достигнути ниво из златног периода. Касније, као река која нагло понире у земљу, нестају позоришни догађаји великих представа из овог новоотвореног позоришта и осредњост све више осваја јалове позоришне сезоне Савременог позоришта.

Тако је после свог високог зенита Београдско драмско позориште почело полако и сигурно да се гаси да би најзад сасвим утрнуло, и део своје драгоцене искре пренело у новостворени Атеље 212, који је управо почео свој успон тамо где је Београдско драмско позориште доживело свој пад. Требало би се прихватити дугих анализа и процена да би се тачно утврдило ко је крив за распад Београдског драмског позоришта, али за то писац ових редова нема ни довољно материјалних доказа, ни довољно намере да би се тиме бавио до краја. Писац ових редова би хтео да каже још неколико речи о музичко-сценским представама у Београдском драмском позоришту, које су у развоју и репертоару имале видно и значајно место и, као такве, забележиле крупне резултате и код критике и код публике. Исто тако, не бих хтео да говорим и пишем о свим представама овог жанра него само о онима које су биле стварни позоришни догађаји и које су на неки начин оставиле трага у нашем позоришном животу и утицале на његов развој и развој

овог сценског рода и уметника који су се њиме бавили. Биле су то представе: Плачи вољена земљо, Добри човек из Сечуана, Мајка храброст, Породица Арлекин, Невиђена представа, Лаку ноћ, Бетина и Слатка Ирма. Плачи вољена земљо, Патона и Андерсона, комад мелодраматски писан, али са топлом људском темом, а осим тога и политички врло актуелан, јер се спремао у доба ослобођења црног континента од колонијалног ропства, био је први у низу музичко-драмских комада који је дошао на репертоар Београдског драмског позоришта. Ни мало случајно, редитељ овог спектакла била је Соја Јовановић, маштовити уметник смелих, модерних и новаторских захвата, са изузетним афинитетом за музику и игру. Сви ми остали били смо одушевљени комадом. За писање музике били су ангажовани Боривоје и Војислав Симић (нису у сродству) који су сваког дана доносили по једну нову нумеру тек компоновану на текстове сонгова које је поетски креирао Драгослав Андрић, који је касније био ненадмашан у том послу када се радило и на другим сличним подухватима.

Скупљали смо се као ђаци око клавира, слушали прве акорде и мелодије, сви смо све учили и знали читаву музику као да је то потребно. Позориште је личило на кошницу. Пробе су се одвијале без ограничења, надахнуте, понесене и заошијане нашом младошћу и ентузијазмом. Ту смо Оливера Марковић, Ђуза Стојиљковић и ја први пут нагостили наше глумачко-певачке склоности и способности. Певали смо песме из комада са великим унутрашњим доживљајем и редовно водили публику у оно опчињено стање у које може да уведе само музичко-сценска магија. Било је то и време боемлука и седења уз чашицу. И тамо смо певали наше песме из Плачи вољена земљо и увек поново жељно чекали да дође следећа представа. Соја је имала нервне наступе као и увек, али ми смо је знали исувише добро да би то могло да нас љути. Она није просто могла да ради ако је не продрма хистерија и ако не направи неколико скандала на пробама. После тога је све ишло још боље и полетније. Била је то прва наша музичка представа, али можда једна од најуспелијих. Није могло да се деси да не буде распродата до последњег места, а играна је преко 150 пута. Године 1954. почиње рад на првом Брехту у Београдском драмском позоришту, Добри човек из Сечуана. Редитељ опет Соја Јовановић, опет хистерија, вика, урнебес и махнутање на пробама. Али опет уз неописиви ентузијазам и вољу свих да урадимо све што се од нас тражи. Музику пишу опет Војислав и Боривоје Симић, стилски сасвим друкчију, не мање интересантну, али тежу и одговорнију него што је била она из Плачи вољена земљо. Оливера пева своје нумере са ретким надахнућем. Песме су дивне. Ја играм водоношу Ванга и главна песма ми је “Ја од туђе жеђи живим”. Музика права брехтовска, са чудним хармонским прелазима и текстовима који су сваки за себе поетски доживљај (препев опет Драгослав Андрић). Рад је ужасно напоран, комад гломазан и расцепкан, а треба да на крају зазвучи складно и глумачки и певачки. Радимо дању и ноћу. Да, и ноћу. Остајемо неколико пута до јутра као на некој радној акцији, пробамо у недоглед, не штедимо ни грла ни снагу. Резултат је велики. Освојили смо и критичаре и публику. Музичко-сценска драматургија све више постаје наш специјалитет. Сваки пут учимо нешто ново, апсолвирамо нове тешкоће и осећамо да сазревамо полако и сигурно у комплетне глумце модерног театра. Године 1956. после неких мањих и мање значајних музичко-сценских подухвата који нису вредни помена, почињемо са радом на Мајци Храброст. Опет Брехт, само овога пута далеко тежи и глумачки и музички. Музика је оригинална, тешка, херметична, аритмична, хармонски загонетна, а ипак генијална у својој једноставности и функционалности. Режира Миња Дедић. Чудан човек и редитељ. На пробе је долазио увек са црном рукавицом на десној руци и са дугим ланцем у њој, којим је нервозно звецкао кад год је излагао своју режијску концепцију. Рад организован, дисциплинован, озбиљан. Нема закашњења, нема дигресија на неважно и споредно. Ради се интензивно. Имамо стално паралелно музичке и глумачке пробе.

Уживамо у стварању креације Љиљане Крстић као Мајке Храброст. Она нас све носи својом снагом и ми дајемо све од себе. Музички део амбициознији и одговорнији него икада пре.

Глумимо, играмо, певамо. Падамо на нос али смо задовољни што радимо овај величанствени комад. У сцени када као Ејлиф водим дијалог с генералом под његовим шатором, Жика Петровић, који игра генерала, тражи право вино као реквизиту. Добијамо га и јуначки испијамо читав бокал (разблажен водом) у тој сцени. Ја играм ратнички плес са сабљом и певам у тој сцени, у исто време, као од шале. Нема шта, вино чини своје. Зачудо сви савладавамо изванредно добро тешку музику и без грешке излазимо на премијеру. Очигледно смо испекли занат и сада већ стојимо чврсто на глумачко-певачким ногама. Збиља, само онај који није то искусио не зна како је тешко глумити и певати, па уз то још и играти у исто време.

Године 1958. прихватимо се интересантног и пионирског посла да реализујемо Сантелијев комад Породица Арлекин, који је изврсна модерна верзија ренесансне “комедије дел арте”. За ту прилику позориште ангажује, из Париза, чувеног пантомимичара и стручњака за покрете “комедије дел арте” Жака Лекока. Симпатични и шармантни Француз учи нас покретима, кретњама и мимици “комедије дел арте”. Сваки лик (Арлекин, Панталоне, Капетан, Бригела, Коломбина, итд.), креће се одређеним корацама и на својствен начин. Сваки дан долазимо у позориш те око 8 и до 10 часова радимо са Лекоком. Права партерна гимнастика. Ђуза Стојиљковић и ја често долазимо право са наших ноћних седаљки и дословце падамо на нос од умора. Често имам осећај да ће срце да ми искочи из груди и да ћу се угушити услед недостатка ваздуха и немогућности да напуним плућа. Но, временом стичемо кондицију и освајамо технику покрета. Изгарам на послу и овога пута са Сојом са којом волимо да радимо упркос њеним многобројним слабостима и манама. Она је прави стваралац. Не штеди ни себе себе ни друге. Непредвидљива и непрочитљива, увек променљивог расположења и темперамента. На појединим пробама претвара се у прави вулкан идеја и инвенције, на другим ћути као да је одсутна да би од једном скочила и покренула себе и нас. Никад код ње ништа није било фиксирано. Ако је данас била одушевљена једним решењем, сутра га већ одбацује и налази ново, боље, свежије и тачније. Врло, врло често, скоро редовно, на дан премијере мења мизансцен, брише сцене, премешта читаве чинове и, зачудо, све се то уклапа, све то ипак функционише и ради и доноси неслућене резултате као да је то био онај последњи импулс који покреће читав механизам у коначни и плодносни замах.

Да се вратимо Породици Арлекин. Прецизно урађена стилски, увек пуна надахнутих импровизација ова представа ипак није била примљена од публике. Комедија дел арте и њени типизирани ликови као и несвакидашња драматургија били су далеки нашој публици која је још била, а и данас је, пар степеница ниже у схватању и познавању светског театра. Била је то представа која је нама глумцима отварала широке могућности за импровизацију, што смо ми сви, наравно, обилно користили. Мика Викторовић, Љубиша Бачић, Миодраг Поповић – Деба, Ђуза Стојиљковић и ја од мушкараца, затим Оливера Марковић, Олгица Станисављевић и Олга Ивановић од жена, надметали смо се ко ће да смисли вештије и духовитије досетке и импровизације. Па иако није ишла дуго и много, ова представа је за нас глумце много значила. Помогла нам је да се још више глумачки опустимо, разиграмо и поиграмо и тако додамо својој вештини још један квалитет. И доцније, па и данас, користила нам је и користи ова представа и позитиван учинак који је имала на све нас. Била је то ведро, весела представа, празник за нас глумце. Увек минирана смехом, изненадним и неодољивим, имала је за нас посебну драж и привлачност.

Од многих згода у вези са њом нећу заборавити ону када је Ђуза Стојиљковић, који је играо Арлекина, дошао на једну поподневну представу под гасом (што иначе није био његов обичај). Будући да је и текст и ритам представе тражио максимум концентрације и напора да се издржи паклени ритам “комедије дел арте”, сви смо знали шта ће се догодити. И стварно: Ђуза је почео тако да плете језиком и изврће речи, од Арлекиновог корака да прави чарламу и моравац, да смо

сви падали од смеха на сцени. Публика је мислила да све тако треба да буде и наградила нас и у току представе и на крају френетичним аплаузом. Тако је то увек: публика никад не зна шта се заправо одиграва на сцени – да ли то тако треба, или се глумци забављају за свој рачун. А кад се глумци забављају за свој грош то је онда и за публику врхунски доживљај. У сезони 1960/61. Васа Поповић пише први наш домаћи мјузикл Невиђену представу. Но, будући да за ову представу није компонована оригинална музика него је коришћена већ писана и популарна забавна музика, пре би се могло рећи да је то била ревија хумора и музичких нумера (разуме се и балетских и певачких). Грађена на танком тексту и веселовечерњем хумору, ова представа је имала функцију и вредност добре разбигриге.

Духовита и богата режија Предрага Динуловића, раскошне импровизације Миодрага Петровића а – Чкаље и осталих судеоника представе, чинили су да Невиђена представа буде много пута виђена од публике, чак преко 120 пута. Играна је у већ фузионисаном Савременом позоришту, ансамбл је био хетероген и шарен, па ипак је ова представа имала извесну свежину, изворност и непосредност која је као магнет привлачила публику. Иако већ измешани са Београдском комедијом, 1961. године почињемо са радом на италијанској музичкој комедији Лаку ноћ, Бетина. Још увек траје онај дух и вера коју смо понели из Београдског драмског позоришта. Комад је као писан за нас. Ђуза и ја мењамо улоге. Док сам ја у Плачи вољена земљо био његов син, овде у Бетини сам ја њему отац. С лакоћом се у наш стил игре и глуме уклапа Бранка Митић, уз то необично музикална и динамична глумица, и тако два пара: Бранка Митић и Ђуза Стојиљковић и Олга Ивановић и Душан Јакшић почињу нову комичну игру, распевану и усковитлану музиком талијанског композитора Крамера, коју одмах прихватамо као своју. У тој љубави и жару који се осећају за овај жанр и лежи тајна његовог успеха код публике. Ми глумци смо се ту претварали у децу, играли смо се позоришта и песме и уносили у своју игру ону ненадокнадиву веру и полет без којих се музичка драма и комедија не могу добро играти. Соја је опет режирала. Њој је уопште највише лежао тај жанр, јер је и она била као и ми заражена безграничном љубављу за мјузикл, за музичко-сценску игру и забаву. Са Сојом смо се просто надметали у проналажењу идеја и решења за поједине сцене. Соја је била редитељ који је умео Сцена из комедије Невиђена представа да све прихвати и провери. Мењали смо заједно са њом неке ствари хиљаду пута и задржавали на крају последњу верзију која можда и није била најбоља, али је била најотпорнија на све наше глумачке хирове и несталности. У Бетини смо већ били мајстори свог заната.

Умели смо да баратамо подједнако вешто и речју и музиком и игром. У Америци и другим земљама, где је овај род одавно развијен, глумци се посебно школују за овај сценски жанр, а ми смо били, како се то каже, самоуки. И чини ми се да је то била најбоља школа. Не одузимајући ништа од непосредности и истинитости доживљаја, знали смо већ да користимо технику која нам је уштедела много снаге и напора, толико непотребно расипаних на почетку бављења музичким комадима. Кажем музичким комадима, јер прави мјузикл је дошао у наше позориште тек са комадом Слатка Ирма, француског писца Брефора, уз музику Маргарет Ноно. Било је то 1964. године и то ће бити последњи у низу музичких комада и мјузикла у Београдском драмском и Савременом позоришту, који су имали свој пуни и прави сценски домет и смисао. Тек Слатка Ирма, комад француског шарма и духа нас је потпуно и дефинитивно освојила.

Ако смо дотле давали и уносили највећи део себе у музичке комаде у Слаткој Ирми је све то било двоструко више. Увек смо налазили нове снаге да се не поновимо, да нађемо нешто ново и невиђено и да Ирма зазвучи једним до тада невиђеним хумором и шармом. И мислим да смо у томе успели. Били смо понесени као никад до тада. Као да смо знали да нам је то лабудова песма пред дефинитивни распад нашег ансамбла. Овога пута ја сам писао текстове и препеве сонгова. Ишло ми је то невероватно лако од руке. Било ми је све блиско од прве. И тако је било доцније и

на сцени. Осећали смо се као да је неко написао комад о нама и за нас. Не сећам се да смо игде више и сочније импровизовали, надограђивали и обогати ивали представу но што је то био случај са Слатком Ирмом. Тако се утрнуо један заиста изузетно хомоген ансамбл, који је дисао једним дахом, нашим заједничким веровањем у театар и његов живи организам. И нигде се више неће окупити на једном месту толико много младих глумаца и, нескромно тврдим, изузетно талентованих, који су тако волели музички театар и тако много дали у овом жанру за релативно кратко време.

Не потцењујући доцније репертоарске подухвате у Савременом и другим позориштима у области музичке драме и мјузикла, мислим да се више никада није сакупио тако јединствен и обдарен ансамбл, какав је био у Београдском драмском позоришту. Била је ту Оливера Марковић, изузетна глумица великог талента и снаге да све што уради на сцени стигне до гледаоца у пуној вредности и лепоти, подједнако спретна и у драми и у комедији. Погрешно веровање да јој улоге режира и обликује супруг Раде Марковић демантовала је много пута после њиховог развода од када је остварила читав низ незаборавних креација. Уз то ванредан сарадник и диван колега подстицала је партнера на рад и стваралаштво и надахњивала својим ставом и нас око себе. Била је ту Олгица Станисављевић, драгоцену глумицу ретког темперамента и нерва, која је имала несрећу да се никад сасвим не искаже, али да објективно оствари низ интересантних рола баш у музичком репертоару иако сама није певала. Била је ту Олга Ивановић, глумица са неодољивим смислом за комично и ноншалантно грађење улоге. Приватно необично духовита и без длаке на језику, таква је била и на сцени. Сочна, убедљива, неодољиво смешна. Морам да овде убројим и Бранку Митић која је дошла међу нас тек после фузије, али чији таленат јој је омогућио да нам се одмах приближи и схвати као уметнице и људе.

Ту је затим Властимир – Ђуза Стојиљковић, велики глумац пре свега захваљујући и свом изузетном сценском шарму. Можда најмузикалнији од свих нас, осећао се у музичким комадима као риба у води. Није постојало ништа што Ђуза у овом жанру није био у стању да уради. Све му је било блиско и при руци. Био је идеалан партнер, невероватан радник и диван друг и колега. И сада када смо у два различита ансамбла сањам о томе да једног дана опет негде на сцени заиграмо заједно. Постојала је нада да ћемо играти заједно у Човеку од Ла Манче. Он Санча Пансу, ја Дон Кихота, али до тога нажалост није дошло јер је Ђуза био окупиран другим пословима у то време. Љубиша Бачић је посебна личност у тој групи глумаца јер је био непредвидив и као глумац и као човек и на сцени и ван ње. Ретко се среће глумац са толико духа и идеја као што је Љубиша Бачић. Све је радио ентузијазмом двадесетогодишњака и вештином испеченог мајстора сцене. На моменте хировит и напрасит већ следећег тренутка нас је награђивао новом досетком и гегом.

Био је с нама и Миодраг Поповић – Деба, човек без слуха за певање, али са љубављу за музику. Свој велики приватни шарм уносио је у сваку улогу и засмејавао нас у раду кад год би наишле кризе.

Да поменем и Мику Викторовића који је био потпуно немусикалан, али играо је у скоро свакој музичкој представи. И сваки пут је доносио потпуно нов лик до танчина урађен и уверљив. Сходно ономе што је сам често у шали говорио: “Више волим да се трансформишем него хлеба да једем”.

Намерно овде нисам поменуо себе.

Ако неко други буде једном нешто написао о овом периоду и овој генерацији поменуће и мене вероватно објективније него што бих ја то учинио. Наравно, ако се сети!

Сцена из музичке комедије Лаку ноћ, Бетина (Гаринеи – Бобанини) (с лева на десно: Душан Јакшић, Олга Ивановић, Бранка Митић и Буза Стојиљковић)